

Ýanalan tatar taryhy

Category: Kitapcy, Publisistika, Romanlar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ýanalan tatar taryhy YARGILANAN TATAR TARİHİ

Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilime tarih, denir. (Türkçe Sözlük 2005: 1907). Stalin devri kurbanı, ünlü Tatar tarihçi Hadi Atlasi (1876–1938) tarih bilimi ile ilgili şunları yazmıştır: “İnsanı gerçek anlamda insan yapan bilimlerin ilki hiç şüphesiz tarih bilimidir. Kendisinin kim olduğunu bilmeyen insan ne kadar duygusuzsa, ulusunun tarihini bilmeyen insan da o kadar duygusuzdur.”[1] (Atlasi 1993: 16).

Zengin bir kültüre ve köklü bir geçmişe sahip olan Kazan Tatarları millî tarihini uzun yıllar kendileri yazamamıştır. 1552 yılında Kazan Hanlığı Ruslar tarafından işgal edildikten sonra Tatar tarihi işgalciler tarafından yazılmış. İşgalcilerin yazdığı Tatar tarihi gerçekleri yansıtmamış, tarih kitaplarında Kazan Tatarları “barbar”, “yamyam”, “pis”, “medeniyetsiz” olarak nitelendirilmiştir. Ruslar ise bunun aksine “kurtarıcı”, “Tatarlara medeniyet getiren” olarak yansıtılmıştır. Rus zulmü altında hayatta kalma mücadelesi veren Kazan Tatarları ancak XIX. yüzyılın ortalarında millî tarihlerini yazma fırsatını bulmuştur. Kazan Tatar aydınları yüzyıllardır Rus zulmü altında ezilen milleti uyandırma, bilinçlendirme işini millî tarih yazmaktan geçtiğinin farkında olmuşlardır. Tatar ulusal uyanışının öncüsü Şihabetdin Mercani (1818–1889) millî tarihe felsefi bir bakış açısı kazandırmıştır. Onun eserleri öğrencilerinin ve diğer Kazan Tatar aydınlarının da dikkatini çekmiştir. Mercani öncülüğünde başlatılan millî tarih yazımını Şihabetdin Mercani’nin öğrencisi ve ülküdaşı Şarkiyatçı Hüseyin Feyezhanov

(1828–1866), gazeteci ve yazar Rizaetdin Fehretdinov (1859–1936), eğitimci ve yazar Gaynetdin Ehmerev (1864–1911) ve diğerleri devam ettirmiştir.

0 dönem Kazan Tatar tarihinin yükseliş dönemi yaşanmış dersek hiç yanlış olmaz. Söz konusu yazar ve tarihçiler arkalarında oldukça zengin bir tarihî miras bırakmıştır. XX. yüzyıl başlarında da Tatar tarihi yazımı sürmüştür. Hadi Atlası (1876–1938), Gaziz Gobeydullin (1887–1938), Kebir (1878–1938) ve Fazıl (1887–1938) Tuykin kardeşler, Zeki Velidi Togan (1890–1970), Mihail Hudyakov (1894–1936) gibi isimler sahneye çıkmıştır. Ancak bu tarihçilerin kaderi, komünistlerin iktidara gelmesi ile birlikte değişmiştir. Başlangıçta milletlere özgürlük vaadiyle iktidara gelen komünistler çok zaman geçmeden gerçek yüzlerini göstermiş ve 1920’li yılların sonlarında başlatılan Stalin’in aydın soykırımı siyaseti kapsamında millî tarih yazan tarihçiler yargılanmış ve idam edilmiştir. Atlası, Gobeydullin, Tuykin kardeşler ve Hudyakov gibi tarihçiler idama mahkûm edilerek tarih yazmanın bedelini hayatları ile ödemişlerdir. İdamlardan da anlaşıldığı üzere Sovyetler döneminde de millî tarih yazma işi bir kez daha sekteye uğramıştır. Söz konusu tarihçiler idam edilmekle kalmamış kitapları da yasaklanmıştır.

Tarihin millî şuuru uyandırdığını, millî kimliğin oluşmasında önemli bir yeri olduğunu iyi bilen Stalin tarih yazımını kontrol altında tutmak için tarihçileri idam etmek, kitapları yasaklamakla yetinmemiş Altın Ordu tarihinin sil baştan yazılmasını emretmiştir. Tatar tarihini yeni baştan yazma konusunda karar kabul edilmiş, Altın Ordu tarihi ile ilgili bazı kitaplar yasaklanmıştır. Ruslar tarafından Kazan Hanlığı’nın işgali, Kazan Tatarlarının “kurtuluşu”, “İdil-Ural bölgesi için hayırlı oluşu” olarak değerlendirilmesi konusunda sıkı çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Kazan Tatarlarının Altın Ordu ile hiçbir alakası olmadığı konusu üzerinde durulmuştur. Tarih kitaplarında Altın Ordu Devleti’nin yüceltilmesi “hata” (!) olarak gösterilmiştir.

Kazan Tatarlarını geçmiş tarihinden koparmak amaçlı, “1944’te SSCB KP’nin (Komünist Parti’nin) Merkezî Komitesi, TÖSSC (Tataristan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti) KP’sinin bazı ‘hataları’nı yeren bir karar kabul eder. Bu ‘hatalar’dan biri olarak “Altın Orda’nın yüceltilmesi” gösterilir ve o aralar kitap olarak yayıma hazırlanmakta olan İdigey (Türkçe’de Edigey) destanı yasaklanır. Bundan sonra tamamen olumsuz olarak tanımlanmaya başlayan “barbar” Altın Orda tarihini Tatar tarihinden ayırmak için 1946 yılında Moskova’da Tatarların kökeni konusunda bir kongre düzenlenir ve Tatarların Altın Orda ile neredeyse hiç ilgileri olmadığı, büyük ölçüde İdil Bulgarları kökenli oldukları ilan edilir. Kazan Hanlığı’nın bir Moğol-Tatar devleti olduğu; Kıpçaklaşmış Bulgarlar olan Kazan Tatarlarının ise, bu Moğol-Tatar yönetimiyle mücadele ettikleri ve sonunda Rusların Kazan’ı almasıyla “kurtuldukları” tezi kabul edilir.” (Yirminci Yüzyılda İdil-Ural 2008: 269–270). Sovyet döneminde yazılan tarih kitapları Stalin’in emri doğrultusunda hazırlanmış olup bu kitaplar gerçek tarihi yansıtmamıştır. Rus dilli tek tip insan yaratmayı hedefleyen komünistlerin tarihi değişmek isteme girişimi birkaç neslin yalan tarihle büyümesine ve Rusların “büyük, medeniyetli bir millet” olduğu algısının oluşturulmasına neden olmuştur.

1980’lı yılların sonları 1990’lı yılların başlarında esen demokrasi rüzgârları Kazan Tatarlarını da es geçmemiştir. Bu yıllarda Kazan Tatar milliyetçileri uzun zamandır bekledikleri fırsatı elde etmiş, bir biri ardından birçok sivil toplum kuruluşları kurulmuş, millî tarih yazma işi de tekrar canlanmıştır. Tarihî romanlar, Tatar tarihi ile ilgili kitaplar yazılıp yayımlanmaya başlamıştır. Ravil Emirhan, Ravil Fehretdinov, Nurihan Fettah, Moseğıyt Hebibullin, Ayaz Gıylecev, Rinat Möhemmediyev, Vahit İmamov, Nurulla Garif gibi birçok isim Kazan Tatarlarının tarihi, Kazan Hanlığı tarihi ve Rus işgalinden sonra Kazan Tatarlarının durumu, Sovyet döneminin gerçekleri ile ilgili kitaplar kaleme almıştır. 1990’lı yıllarda millî tarih altın çağını yaşamış, tarih

yazımında büyük bir atılım gerçekleşmiştir.

Millî tarihi yazma girişimi 2000 yılının başında Putin'in iktidara gelmesi ile birlikte önce yavaşlamış şimdilerde ise durma noktasına gelmiştir. Putin iktidara gelir gelmez millî eğitim konusunda birçok kanun çıkartmıştır. Bu kanunlar gereği ana dilde eğitim yasaklanmış, lise mezuniyet ve üniversiteye giriş sınavları Rusça yapılmaya başlanmıştır. Son olarak millî eğitim kanununda yapılan değişiklik sonrası ana dil eğitiminin ders saatleri 2 saate düşürülmüştür. Bunun yanı sıra tarih ders kitapları da "yeni federal standartlara" uygun şekle getirilerek yeniden hazırlanmıştır.

Sovyetler döneminde Başkurdistan, Kazakistan ve Türkmenistan Rusya'ya "kendi isteğiyle" (!) katıldığı yazılıyordu. Yeni federal standartlara göre hazırlanan tarih ders kitaplarında bundan böyle Kazan Hanlığı işgal edilmiş olarak değil de, "kendi isteğiyle" Rusya'ya katılmış şeklinde anlatılacakmış. Birinci, ikinci, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflar için hazırlanan ders kitaplarında "Ruslarla Tatarlar arasında hiçbir savaş olmamış, Kazan Hanlığı Rusya yönetimini gönüllü olarak kabul etmiş, şeklindeki ifadeler yer almıştır." (Kurban 2017:6).

Tarih tekerrürden ibarettir, derler. Gerçekten de Stalin döneminde yaşanan yeniden uydurma tarih yazma işi bugün Putin tarafından tekrarlanıyor. "Yeni federal standartlara" uygun ders kitabı hazırlıyoruz bahanesiyle Tatar tarihi kuyruklu Rus yalanlarıyla dolduruluyor. Bu tarih sayfalarında Ruslar "kurtarıcı", "Tatarlara medeniyet getirenler" olarak lanse ediliyor. Böylece millî tarihinden yoksun bırakılan öğrenciler ulusal kimlikten uzaklaştırılıyor, içinde bulunduğu topluma yabancılaştırılıyor, yani mankurtlaştırılıyor. Kasıtlı olarak yapılan bu eylemler karşısında Kazan Tatarları direniyor, milliyetçiler kendi fikirlerini beyan ediyorlar.

Stalin döneminde millî tarih yazan tarihçiler idam ediliyorlardı, günümüzde ise Tatar tarihi yazan tarihçiler,

yazarlar mahkemelerde süründürülüyor, yargılanıyorlar. Tarihçilerin kitaplarındaki “Rus işgali”, “Rus boyunduruğu” şeklindeki ifadeler ekstrimistik (aşırı, radikal) unsur (!) olarak nitelendiriliyor. Bir yeri ele geçirmeye işgal, denir. Ruslar 1552 yılında Kazan Hanlığını işgal etmedi mi? Etti, o zaman bu işgal kelimesinin başka bir izahı var mıdır? Rus işgalinden sonra Kazan Tatarları Rus boyunduruğu altına girmedi mi? İşgalden sonra bölge halkına zulüm uygulanmadı mı? Uygulandı, o zaman burada yanlış olan nedir? Hangi sözcük ya da cümle “aşırı, radikaldir”? Rusların isteği Kazan Tatar tarihinin onların emri üzerine, hazırlanan yeni ders kitaplarındaki gibi “Kazan Tatarları kendi isteğiyle Rusya’ya katıldı”, “Ruslar Kazan Tatarlarına medeniyet getirdi” (!) şeklinde yazılmasıdır. Ancak yaşanan gerçekler asla değiştirilemez, yalan tarih gerçek tarihten üstün gelemez.

Putin döneminde millî tarih yazan tarihçiler yargılana geldi. Tatar tarihi ile ilgili kitaplar mahkemeye verildi, bilirkişiler (!) tarafından incelenip raporlar hazırlandı. Yetmedi Kazan’da bir veli “Tatar dili çocuğuma zarar verdi” (!) diye Tatar dilini mahkemeye verdi. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Tatar’sız Tataristan yapmak için Ruslar ve onların yordakçıları elinden geleni ardına koymuyor, Tatar dili, tarihi ve Kazan Tatar milliyetçilerinin üzerine üzerine yürümeye devam ediyor. Tüm bunlar tarihçileri ve Kazan Tatar milliyetçilerini susturmak, sindirmek için yapılan girişimlerdir. Gün geçmiyor ki tarihçiler ve milliyetçiler yargılanmasın. Ancak şunu da söylemekte yarar var, millî tarih yazan tarihçileri, milleti savunan milliyetçileri bu kovuşturmalar, soruşturmalar ve yargılamalar yıldırmadı, aksine güçlerine güç kattı.

Daha önce yargılananlar halkasına son günlerde yazar ve gazeteci Vahit İmamov eklendi. İmamov’un 1991 yılında kaleme aldığı “Yasaklanan Tarih” adlı eseri aşırı, radikal unsurlar içerdiği gerekçesiyle mahkemeye verilmiştir. İlk duruşması 26 Ağustos 2019 tarihinde Tataristan Yüksek Mahkemesi’nde

görülmüş, dava 2 Eylül tarihine ertelenmiştir. Rafis ve Nafis Kaşapov kardeşlerin maddi yardımıyla Yar Çallı'da 1993 yılında yayımlanan "Tatarların Vatan Savaşı" başlıklı kitabın içinde yer alan bu eser Rusça, Türkçe başta olmak üzere 12 dile çevrilmiştir. 1991 yılında yazılan bir eserin 28 yıl aradan sonra mahkemeye verilmesi trajikomik bir olaydır. Sormazlar mı, bugüne kadar kitabın bir suçu yoktu da bugün neden yargılanıyor, diye? "Yasaklanan Tarih" adlı kitap mahkemeye verildikten sonra yazar Vahit İmamov yaptığı açıklamasında: "Kitapta yazılanlar – uydurma değil, tarihtir! Tatar tarihi mahkeme kararı ile değiştirilemez!", demiştir.

Kazan Tatarlarının bağımsızlık için mücadele ile dolu hayatında birçok kahramanlar ortaya çıkmıştır. Bu kahramanlar ölümü göze alarak millet uğruna savaşmıştır. Günümüzde de millî bağımsızlık mücadelesi devam etmektedir. Millî tarih yazan tarihçilerimiz ve yazarlarımız zamanımızın kahramanlarıdır. Onlar eserleri ile Rus işgaline, Rus yalanlarına karşı sergilediği kahramanca duruşları, cesur fikirleri ile milletimizi canlı tutuyor, geleceğe umutla bakmamıza vesile oluyorlar. Tatar dilinin yasaklandığı, millî tarihin yargılandığı bir ortamda bunları yapmak millet uğruna her şeyi göze almak demektir.

Roza KURBAN.

■ Kaynakça:

Atlasi, Hadi, Seber Tarixı, Söyenbike, Kazan Xanlığı (Sibirya Tarihi, Söyenbike, Kazan Hanlığı), Kazan 1993.

Kurban, Roza, Tatar Tarihindeki Kuyruklu Rus Yalanları, Önce Vatan Gazetesi, İstanbul, 22 Nisan 2017 sayısı, s: 6.

Türk Dil Kurumu: Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Ankara 2005.

Yirminci Yüzyılda İdil-Ural, (Derleyen: Gönül Pultar), Ankara 2008.

[1] Metindeki tüm çevriler tarafımdan yapılmıştır.
Publisistika